

P. DR. RENATUS RITZEN O. F. M.

d o o r

P. WILHELMUS DE LEEUW O. F. M.

Op 10 april 1946 overleed te Heerlen de toen alom gevierde pater dr. Renatus Ritzen. De kranten wijdden aan zijn nagedachtenis een iets uitgebreider In Memoriam dan zij gewoonlijk aan andere overleden priesters besteden. Sindsdien echter werd over hem gezwegen en het gevaar bestaat, dat hij over enkele jaren vergeten is. Dit zou niet alleen ondenkbaar zijn tegenover een zo rusteloos werker, maar ook een hiaat betekenen in de Limburgse streekgeschiedenis. Want in zijn omgeving, en trouwens in heel Zuid-Limburg, was pater Ritzen een groot man. Ontegenzeggelijk heeft hij door zijn vele spreekbeurten, talloze artikelen en verhalen een sterke invloed uitgeoefend. Hij was o.i. in de langdurige overgangstijd, toen Zuid-Limburg werd opengelegd, een tegenwicht voor de vele vreemde en ongewenste invloeden, die onze streek dreigden aan te tasten. Evenals in Poels, zien wij in hem - ofschoon in bescheidener mate - een man van de Voorzienigheid.

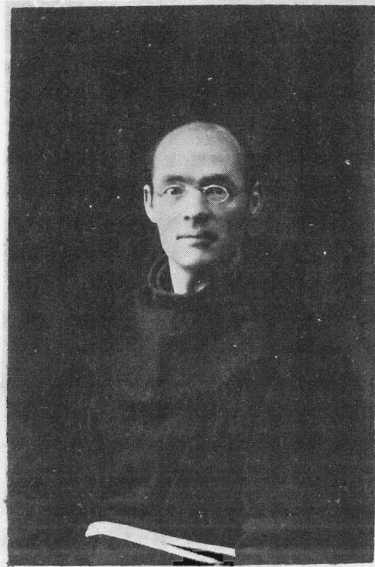
Katholicisme - Limburg - Nederland.

Van deze drie grootheden was hij als het ware bezeten. In de vele verhalen en feuilletons die hij publiceerde, is doorgaans een rasecht Limburger de hoofdfiguur, met al de eigenschappen van humor, diep geloof, gemoedelijkheid en gastvrijheid, die het voorrecht zijn van de geboren Limburger. Geestig en spannend weet zijn speelse fantasie de lezer

te pakken, en de eindindruk van elk verhaal is steeds: wat is Limburg, met zijn katholiek geloof toch goed, wat is het rijk en schoon, laten wij toch zorgen dat het zo blijft.

Pater Ritzen (Johannes Mathias Hubertus) werd geboren op 26 augustus 1877 te Gulpen. Zijn vurige inborst zal hij geërfd hebben van zijn vader, die in de jaren van Garribaldi zijn onvoorwaardelijke gehechtheid toonde aan de Paus door zich aan te sluiten bij het corps der Pauselijke zouaven. Hij moet zich van jongs af getrokken hebben gevoeld tot een leven ten dienste van de evenmens. Althans - onzeker over de weg die God voor hem bestemd had - koos hij het ambt van onderwijzer. Hij is dit ongeveer 15 jaar geweest met heel zijn hart. Eerst als onderwijzer aan het Sint Jozefinstituut te Valkenburg en later als hoofd. Maar hij was meer dan onderwijzer. Hij was door zijn ontwikkeling en zijn bereidvaardigheid al gauw het factotum van zijn gemeenschap. Hij was de organisator en bezieler van elke actie. Zelf een goed toneelspeler, vooral in het komische genre, schreef hij meerdere drama's en kluchten. Sommige zelfs in onberispelijk Duits. Zeker, in onze dagen zouden deze stukken (waarvan enkele met een tijdsduur van vier uur, zonder pauze) het niet meer "doen", maar uit de vele heropvoeringen blijkt wel, dat ze om en om de jaren 1900 in zijn omgeving een groot succes zijn geweest.

Het ambt van onderwijzer bleek op de duur voor zijn energie en werklust te begrensd. Hij ging zich aangetrokken voelen tot het priesterschap. Dit kon hem een werkterrein aanbieden waarop hij inderdaad alles kon zijn voor allen. Zo trad hij in 1911 in de Orde van St. Franciscus. Ofschoon de opleiding tot het priesterschap na de inkleding 7 jaar duurt, zat frater Ritzen reeds na 2 jaar weer aan de lessenaar. In de jonge H. B. S. te Heerlen werd hij namelijk aangesteld als leraar aan de voorbereidende klas. Zijn theologische studie moest hij maar alleen voortzetten onder leiding van o. a. Pater Rombouts,

de directeur.

Op zijn veertigste verjaardag, 26 augustus 1917, werd hij te Maastricht tot priester gewijd. Hij bleef leraar voorbereidende klas, maar kreeg de opdracht zich tevens te bekwamen voor de acte M. O. Duits. Ofschoon hij het zelf nooit heeft uitgesproken, moet dit voor de vurige zielzorger een grote teleurstelling zijn geweest. Hij had het onderwijs willen ruilen voor het priesterschap, maar dit leidde hem nu terug naar het onderwijs.

Het was zijn ontembare zucht naar zielzorg, mede zijn ongelofelijke werkkraft, die hem erin deden slagen, beide vormen van apostolaat op welhaast volmaakte wijze te combineren.

Zijn studie jaren verliepen allesbehalve rustig. In 1918 wordt in hem de vaderlander geschokt. Het Koningshuis is in gevaar! Pater Ritzen laat zijn boeken zijn boeken en treedt op in zalen en in de open lucht. Hij spreekt in het plat zijn Limburgers toe. Hij blijkt het dialect te kennen van elke plaats waar hij als redenaar verschijnt. En het slaat in! De

Limburgse Burgerwachten en de Landweer, die naar aanleiding van de revolutiepogingen werden opgericht, zullen hem later nog eens als spreker vragen.

Nauwelijks is het gevaar gekeerd of zijn Limburgs gemoed wordt tot in zijn diepste kern geraakt. Het annexionisme begint zich te roeren. En weer trekt hij Zuid-Limburg door, hartstochtelijk oproepend tot aanhankelijkheid aan Vorstin en Vaderland. Nog herinneren zich zijn nu vergrijsde toehoorders de inslaande slotzin: "Als v'r Belsj motte wèère, dan wèère v'r rebèlsj!"

Ondanks aanhoudend rondtrekken, spreken en lesgeven haalt hij op normale tijd zijn M. O. (Zijn lagere acte Duits had hij reeds als onderwijzer gehaald). Zijn Oversten zenden hem nu naar de universiteit van Amsterdam om te studeren in de Germaanse taal en letteren. Wat moet pater Ritzen een wonderlijke energie hebben bezeten! Wij begrijpen anders niet, hoe hij het klaar speelt om in zijn Amsterdamse jaren in alle mogelijke plaatsen van Limburg te spreken (en waarlijk niet alleen in de vacantiетijd) en bovendien nog verhalen en artikelen te publiceren in kranten en periodieken. Hij spreekt - behalve elke zondag in een of andere kerk - voor alle mogelijke gelegenheden: drankbestrijding, stands- en vakorganisatie, jubilea, vaandelwijding, lerarencongressen, kiesverenigingen, jeugdorganisaties, enz. En wij spreken maar niet over de stroom vangedichtjes, ernstig en komisch, die hij maakte voor feestende familieleden, kennissen en medebroeders. Het rijmen ging hem trouwens bijzonder goed af. Wij vonden tussen zijn papieren een hele redevoering op rijm, die hij gehouden heeft te Heerlen. Ook heeft hij een bundel uitgegeven waarin versjes voor allerlei feestelijke gelegenheden.

Maar is deze pater dan student? Ja, maar één die uit een etmaal 48 uren schijnt te kunnen wringen. Op gewone tijd (1923) haalt hij te Amsterdam zijn candidaats en wordt nu leraar aan het Gymnasium te Venray.

Wij hebben meermalen een doctorandus horen

klagen: "Als je eenmaal leraar bent, komt er van een proefschrift zo weinig". Bij velen is dit waar gebleken. Niet alzo bij Pater Ritzen. Hij wordt naast leraar, spoorstudent van Nijmegen. Met een vollesrooster en ondanks alles toch maar speechend en schrijvend haalt hij in 1925 zijn doctoraal en voltooit na twee jaar zijn proefschrift. 1) Hij promoveert te Nijmegen op 30 november 1927.

In september van hetzelfde jaar werd hij weer leraar te Heerlen, en behoudens een korte tussenpoos, zal hij hier blijven tot zijn dood. Pater Ritzen was een geleerde en een volksman beide. Wetenschappelijke artikelen van zijn hand verdienden de aandacht van de vakman. Ze waren echter weinig in aantal. Het was immers evident dat hij zich onweerstaanbaar aangetrokken voelde tot het gewone publiek. Het is dan ook een feit dat hij aan de wetenschap geen grote diensten heeft bewezen. Wij twijfelen er niet aan dat hij dit zeker had gekund, maar zijn bezorgdheid voor het nog steeds bedreigde Limburgse erfgoed, trok hem naar het volk. Hij moet overwogen hebben, dat hij met zijn kennis van de Germaanse taal en letteren weinig voor Limburg kon doen. Wat de Mijnstreek nodig had, was: vermanen, aansporen, voorhouden van schone tradities, wijzen op onvermoede gevaren. En hij deed dit op zijn eigen originele en aantrekkelijke manier.

Wat heeft het eenvoudige volk gaarne naar hem geluisterd! Ofschoon een redenaar van groot formaat was hij zeker niet. Zijn stem was zwak en zijn schrale gestalte weinig imponerend. Zijn gevatheid en niet minder zijn levendige donkere ogen vulden echter andere tekorten aan. Beter dan welke Limburgse redenaar ook - behalve misschien Poels -

1) P. Renatus Ritzen O. F. M., Der junge Sebastian Brunner in seinem Verhältnis zu Jean-Paul, Anton Günther und Fürst Metternich. Lothar Schulte, Aichach (1927), 190 S.

had hij er slag van om in onverschillige toehoorders weer de trots wakker te roepen van te behoren tot de Limburgse stam. Zou er indertijd wel iemand geweest zijn, die niet tenminste eenmaal onder zijn gehoor heeft gezeten? Want Pater Ritzen had volstrekt geen voorkeur voor stads- of dorpspubliek. Zijn boodschap was gericht aan ontwikkelden en eenvoudigen van geest.

Daarom wees hij nooit een spreekbeurt af, tenzij hij absoluut verhinderd was. Men mocht hem zelfs 's middags vragen om dezelfde avond een redevoering te houden. Als hij kon dan kwam hij, en hield zijn speech in het Nederlands, Limburgs plat, Duits of Frans, alnaargelang hem werd verzocht.

Inmiddels zette hij, tussen les geven en spreekbeurten door, zijn publicaties voort in tal van tijdschriften. Hij was de eerste redacteur van de Jonge Werkman en bleef daarna een trouwe medewerker. In "Overal" schreef hij in elke editie zijn Weekpraatje. Volks geschreven, handelde dit elke keer over een Limburgse huisvader die in gesprekken met buur, vriend en vijand zijn waardevol inzicht gaf over mensen en dingen. Hij spaarde de Limburgse fouten niet. Wij herinneren ons een artikel uit het dagblad "De Morgen". Het staat vol kritiek over het gedrag van de toeschouwers langs het trottoir (bij gelegenheid van een processie). Op het eind ervan zegt de redactie: "Dit artikel namen wij over uit een Limburgs blad ("Overal"). Zoiets hadden wij nu eens moeten durven zeggen. Dan had heel Limburg ons aangeklaagd. Nu zegt het een Limburgs blad zelf en dat schijnt te mogen". (De Morgen verscheen in Noord-Brabant).

Pater Ritzen schreef ook in zijn latere jaren nog toneelstukken. Wij kennen van hem twee openluchtspelen. In Beek, Spaubeek en Heel waren deze enkele jaren de attractie van het zomerseizoen. Zelfs Mgr. Lemmens kwam er voor uit Roermond.

Het is echter ondoenlijk om al zijn activiteiten op te noemen. Wij kwamen eerder klaar wanneer wij de acties noemen, waarin hij niet betrokken was.

Behalve als predikant in de Zondagsmissen (met daaraan voorafgaande zaterdagse biechtstoel) trad hij ver over de tweeduizend keer op als spreker. Soms zelfs ongevraagd en onvoorbereid. Onvergetelijk b.v. was zijn toespraak bij gelegenheid van een gouden bruiloft in de Nobelstraat (of Lindenstraat?) te Heerlen. Het betrof een in de buurt graag gezien echtpaar. Toen de harmonie was uitgeblazen en de buurtbewoners het gouden paar omringden, zag pater Ritzen zijn schone kans. Hij leende ergens een keukenstoel, klom erop, en roemde in een geestig speechje (natuurlijk in het Heerlens plat) deze oudjes, die hij aan de omstanders ten voorbeeld stelde als katholieken, Limburgers en vaderlanders.

Wij herinneren ons uit onze Heerlense tijd nog levendig, hoe wij vaak agenda's of affiches zagen van verenigingen, waarop als trekpleister stond vermeld: "Pater Ritzen Komt!" Dat was inderdaad genoeg om de opkomst bijna zeker te doen slagen. Want pater Ritzen was, wat men tegenwoordig zou noemen: een goed reclame-psycholoog. Hij wist voor zijn lezingen pakkende titels te vinden.

"Maakt Maenen zwart" 1) klonk het in een verkiezingsrede (de hokjes moesten toen nog worden zwart gemaakt); "Zwetskomsoale" noemde hij de alles belovende rode propagandisten; "Geen beter zelf dan zèlf", de katholieke arbeiders hadden de S. D. A. P. niet nodig, ze konden in hun eigen vakverenigingen hun doel bereiken.

- 1) "Maakt Maenen Zwart" is de titel van een bewaard gebleven schema van een verkiezingsrede in 1919, toen de heer Jos. Maenen kandidaat was voor de Heerlense gemeenteraad. De motivering in het schema luidt: "Maakt Maenen zwart. Waarom? a) Hij is nr. één (op de katholieke lijst), b) Hij is zwart: 'n goeie hulpman van grote generaal (Dr. Poels), c) Hij wordt zwart gemaakt (door zijn tegenstanders), en d) Hij heeft getoond, enz. Maakt Maenen Zwart".

Tussen zijn papieren liggen lijstjes met tal van pittige Limburgse uitdrukkingen en gezegden, waarvan hij in zijn spreekbeurten ruim gebruik maakte. Hij kon zijn publiek laten schateren, maar een volgend ogenblik doen snikken van aandoening. En dat zijn optreden onvermoeid volkomen onzelfzuchtig was, bewijzen wel de luttele - vaak beschamend lage - vergoedingen die hij er voor toucheerde. Maar wat gaf hij om een honorarium? Voor tijdschriften werkte hij doorgaans voor niets. Voor spreekbeurten vroeg hij minstens het reisgeld, daar hij niet wilde dat zijn Overste moest bijleggen.

Welke leraar met een vol lesrooster is niet blij, wanneer de grote vakantie nadert? Die nodige rust is hem van harte gegund. Alleen pater Ritzen gunde die zichzelf niet. Wanneer zijn collega's naar een vakantieoord trekken, zet hij zijn apostolisch werk in verhoogd tempo voort. Had hij dan in het zomerseizoen nog spreekbeurten te houden, wanneer toch alle vergaderingen werden opgeschort tot de herfst? Tussen zijn papieren ligt een kladje, waarop de agenda staat van zijn "vakantie" in 1942. Wij lezen als volgt: Van 29 juli tot 6 augustus retraite te Hilversum; van 6 tot 15 augustus idem te Oostrum; van 16 tot 22 augustus dito te Valkenburg. In elke retraite hield hij 4 preken per dag. Gedurende de laatste dagen van de maand geeft hij nog een triduum voor katholieke studenten, terwijl hij in de kerstvakantie van dat jaar alwéér ergens een retraite geeft.

Wanneer heeft deze man ooit stil gezeten?

De honderden leerlingen die hij door de jaren heen in zijn klas heeft gehad, hebben zeer zeker wel eens de gek gestoken met wat zij aanzagen voor "Limburgs fanatisme". Later moesten zij bekennen dat het volstrekt geen fanatisme was. Fanatisme is blind, en dat was pater Ritzen nu juist zeker niet. Hij hekelde, waar nodig, de Limburgse feilen en stelde het goede van "vreemden" wel degelijk als voorbeeld. Wat zij, rijper en wijzer geworden, zich van hem herinneren is: een hartstochtelijke liefde

voor zijn Limburgse land.

Het moet een geschenk van O. L. P. geweest zijn dat pater Ritzen tot het eind toe heeft kunnen werken. Wanneer hij hulpbehoevend zou zijn geworden, was dit voor hem een ware beproeving geweest.

Moge dit niet het laatste zijn wat over hem geschreven wordt. Zijn hele persoon is een dankbaar object voor een nadere beschouwing.

Toneelstukken

De Sjuurkerk vâ Sjpaubèèk

Het marmeren beeld aan de Heirbaan, 5 bedrijven
St. Wilhelmus, 3 bedr. (opgedragen aan rector
Wilhelmus Eck)

Die Kirche der Katakomben, 4 bedr.

Der H. Willibrord (onvolledig)

Frieden (5 Akten)

Kobus' Reisverhalen, 5 bedr.

St. Gerlach, ridder en kluizenaar van Houthem,
5 bedr.

Die 7 Heilige Schläfer, 2 Akten

Keizer Tiberius; vrij naar Duitse studentenklucht
Alexius, 5 bedr.

Helena en Gehenna, 2 bedr.

Een prettig naamfeest, 2 bedr.

Vor Gericht

Heute mir, morgen dir, 2 bedr.

Ein einziger Roch, 1 Aufz.

Langere verhalen

De Bokkenrijders, 17 pag.

Door wanhoop gedreven, 80 pag.

Het Pastoorke van Stoppelendaal, 40 pag.
 Het marmeren beeld aan de Heirbaan, 21 pag.
 Scherpenheuvel of de Statenbijbel, 23 pag.
 't Pruus Karel Look, 22 pag.
 De Oerbatavieren van Lommelenberg, 30 pag.
 De Bok en de Dok, 27 pag.
 Het Hazelkruis v. h. Braomelenhofke, 30 pag.
 Nolke Bessems, 31 pag.
 Pater Voncken, 14 pag.
 D'r Sjpioen, 44 pag.
 25 verhalen als feuilleton in "Limburg Vooruit"
 (1933-'34)

Bijzondere spreekbeurten

Kerk en Vaderland (Maastricht 21-4-'19)
 Kath. onderwijs in de Middeleeuwen, 9 juni '19
 Annexionisme (diverse plaatsen in 1919)
 Geen Aardewerk (Maastricht 28-3-'28)
 Critiek op regeringsvoorstellen inzake Hoger
 Onderwijs (juli '35)
 Collega of concurrent (Valkenburg 2-3-'39)
 Plutocratie (Sittard, sept. '30)
 De drank in taal en letterkunde (Treebeek 1-11-'43)
 Vondel en Sobriëtas, geen datum
 Handen uit de mouwen, geen datum
 Sebastian Brunner (Jong Limburg, geen datum)
 Contardo Ferrini, geen datum

Varia

Die Valkenburger Lourdesgrotte und ihre Entstehung
 von einem unbekanntem Soldaten aus der Muttergottes-
 Freischar, Valkenburg 1928.
 Uitgebreide notities over de geschiedenis van diverse
 Limburgse plaatsen. Dito over gemeentewapens
 van Limburgse plaatsen.

Lijst van bijnamen van Limb. stads- of dorpsbewoners.

Uitgewerkte notities over leven en werken van Joseph von Görres.

Dito over St. Servaas.

Lijst van ruim 400 Limburgse uitdrukkingen en gezegden.

N. B.

De meeste artikelen en verhalen ondertekende hij met Mathijs Reiniersz.; Mathias Rainers, Mattias Reneerse, Mathijs Renirsz of Br. Juniperus. Waren het kluchtige stukjes dan tekende hij met (Ceparius) Eigenheim. Alleen wanneer het ging om artikelen waarvan het prestige mede van gewicht was, kon hij wel eens zijn doctors-titel gebruiken.